

Virgács Húsvétra – avagy támadás a szellemi tulajdon ellen. Jogász az új kötelezpéldány rendeletről¹

A múlt héten fejeződött be a magyar kiadók, szerzőket és a nyomdákat is érintő úgynevezett *kötelezpéldány kormányrendelet* rövide szabott társadalmi vitája. Igazából mondhatnánk, hogy a napi jogalkotásban elbúvó, egy kis szakmát érintő rendelet készül, amiben a kötelezpéldányok, azaz a kiadók által ingyenesen a könyvtáraknak, nevezetesen az Országos Széchényi Könyvtárak kötelezően átadandó könyvekről esik pusztán szó. A közvélemény nem ismeri nagyon a kötelezpéldány fogalmát, ami jó jel is lehetne, hiszen akkor ez azt jelenti, hogy senkinek nem volt eddig gondja, baja vele.

A szerzők megírták, a kiadók kiadták a könyveket és ingyenesen, a saját költségük terhére átadtak hat darab, helyi vonatkozású könyvekből pedig hét példányt az Országos Széchényi Könyvtárnak. Ezek a példányok a *megőrzés, a nemzeti archiválás célját szolgálták*, amivel minden jóézésű kiadó és szerzője egyetértett. Ha a szerző nincs az élők sorában, a kiadó már nem működik, a nemzeti bibliográfiában az általa megjelentetett könyv továbbra is fellelhető lesz.

Most ne beszéljünk arról, hogy az eddigi beszolgáltatni rendelt hat példány – legyen akár kis példányszámú szakmunkáról, akár nagyon drága előállítási költségű kötetről szó –, nemzetközi összehasonlításban is indokolatlanul sok volt, hisz más, nálunk lényegesen nagyobb országokban is kettő-négy példány a szokás, sőt: van, ahol szimpatikus módon a kiadók és a könyvtárak megállapodására bízzák a megőrzés kérdését. Mindegy, ezt a hat példányos „beszolgáltatást” valahogy elviseltük az utókor érdekében.

Most azonban – a modern kor kihívásaival indokolva –, az elektronikus könyvek és kiadványok korszakára hivatkozva, új rendelet készül, aminek alapvetően örülhetnénk is.

Ha Mikulás, és nem Húsvét körül járnánk, akkor azt is mondhatnám, hogy megkaptuk a csomagot, de egy tekintélyes méretű virgáccsal feldíszítve.

Azon túl, hogy a tervezet meghagyja az amúgy is indokolatlan magas beszolgáltatandó hat példányt a nyomtatott könyvből, ezen felül teljesen indokolatlan adathalmazokat tartalmazó jelentések formájában, újabb adminisztrációs és munkaterhekkel sújtja a kiadói vállalkozásokat. Mintha a vállalkozási formában működő kiadónál is lenne elég hivatali személyzet az ilyen „apróságok” elvégzésére. Már nincs, érdemes lenne ezt is tudni.

A legmegdöbbentőbb mégis az, ahogy az *elektronikus könyvek kötelezpéldányai* esetében – szakszerűtlenségről tanúságot téve –, a szellemi- és a magántulajdon alapvető intézményeivel megy szembe a tervezet.

A tervezet a kiadott elektronikus, digitális kiadványból (egyszerűség kedvéért nevezzük e-könyvnek) leadni rendel mindösszesen egy példányt az Országos Széchényi Könyvtárnak. Ez eddig teljesen rendben is lenne. Ha nem jönnének a további részletek. Furcsa módon ez a leadott elektronikus kötelezpéldány önálló életre kelhet, és az úgynevezett *Országos Dokumentumellátó Rendszerben* részt vevő könyvtárak, tehát már nem csak az Országos Széchényi Könyvtár, megtekinthetik a kötelezpéldányokat. Tehát ezeknek a könyvtáraknak a számítógépein is olvashatók lesznek. Hogy hányan, kik, hol, meddig férhetnek aztán hozzá, mi a garancia az adatok biztonságára, erről már nem is szól semmi a tervezetben. Azaz: az egy leadott példányból az ország számos pontján és a határon túl a könyvtárakban a jogok tulajdonosai által nem

¹ Jelen írásomat a sajtó és elektronikus média minden szerzői jogi korlátozás nélkül, a változtatás jogának fenntartása mellett publikálhatja.

engedélyezetten elektronikus másolat is készülhet az egyetlen leadott e-könyvből. Ez a szerzői jog szempontjából nem más, mint a könyv többszörözése, ráadásul a szerzői jogdíj bármiféle megfizetése nélkül.

Tehát a szerző megírta a könyvet, a kiadó megszerkesztette, kiadta, terjeszteni is szeretné, de ezzel a kötelezpéldány leadással keresztert is vehet az elektronikus könyvkereskedelmére, hisz ki az, aki megveszi akkor, amikor ingyenesen is hozzáférhet? Miért lenne például olyan könyvtár, amelyik ezt az e-könyvet ezek után meg is vásárolná?

A szomorú az egészben (vagy vicc?), hogy az említett Országos Dokumentumellátó Rendszer könyvtári tartalomszolgáltatásainak nagy része – a jelenlegi ismert tervek szerint –, fizetős lesz a könyvtárak olvasói számára. Tehát amit egyik oldalon ingyenesen kérnek beszolgáltatni a szerzőktől és kiadóktól, azt a másik oldalon pénzért kívánják továbbbeszolgáltatni. Minden jel arra mutat, hogy ez nem egy valaki által feldobott (téves) gondolat, hanem olyan határozott elképzelés, amit ráadásul „közfeladatnak” neveznek. Ha pedig ugye „közfeladat”, akkor mindenkinek kötelező a némaság.

A Széchényi Könyvtár a tervezet szerint egy általa kidolgozott és kötelezőként rögzített metaadatokkal ellátott formában kéri leadni ezt az egy elektronikus könyvpéldányt. Ez az adatszolgáltató bürokrácia is a kiadókra várna. További kritérium, hogy egy általuk szabványnak tekintett nyílt formátumban kéri a könyvet a kiadóktól. Azaz: a nyílt digitális forma lehetővé teszi, hogy idegenek, a szerző beleegyezése nélkül, bele is írhatnak a műbe, nota bene akár át is dolgozhatják azt a maguk kedvére.

Sőt, ha a kiadó az elektronikus kiadványt maga korlátozás nélkül (ingyen) elérhetővé tette, akkor ez alapján azt az Országos Széchényi Könyvtár is ingyenessé tehetné azt. De miért is? Ha én adok a sajátomból a saját boltomban egy jó vevőmnek egy könyvet ajándékba, az feljogosít bárkit is arra, hogy két üzlettel arrébb az én könyvem ingyenessen osztogassa?

Természetesen szankciók is vannak, különben nem is lenne kerek az egész. Ha valaki nem teljesíti az e-book kötelezpéldány leadását, mert esetleg nem lát garanciát arra, hogy azzal nem történik-e jogtalan másolás, közreadás, akkor a tervezet alapján az OSZK saját maga lemásolhatja, beszkennelelheti, átformálhatja e-könyvvé, és per-

sze még további súlyos bírságokat is kaphat az ilyen renitens kiadó.

Ez tehát a kulturális tárca húsvéti virgácsa a magyar alkotók, szerzők, könyvkiadók számára.

Mindez azért sem érthető, mert történt két évvel ezelőtt egy nagyon furcsa eset. Egy dél-magyarországi könyvtár, állami, kistérségi támogatásból finanszírozva, bárki megkérdezése nélkül, a saját méretéhez képest döbbenetes mennyiségű könyvet beszkennelel, hangoskönyvet digitalizálva tett közzé engedély nélkül az internetes felületén. Sem a szerzőket, sem a könyvek kiadóit nem kérdezte meg, és természetesen egy fillér jogdíjat sem fizetett senkinek. Az eset egy egyezséggel zárult. Ennek a lényege az volt, hogy a kiadók és szerzők lemondtak az őket ért károk nagy részéről, egy jelképes kártérítéshez jutottak, viszont ahhoz ragaszkodtak, hogy az eset a nyilvánosság számára ismertté váljon, annak érdekében, hogy a könyvtáros kollégák is lássák, megtudják, megértsek, ezt így nem lehet. Egy állami intézmény nem lehet kalózkodás helyszíne.

A dolog úgy tűnt, hogy hatott, és ennek hatására a könyvtáros szakma több megfontolt képviselője, felelős vezetője helyet adott olyan rendezvényeknek, ahol a könyvtáros és a kiadói szakma elkezdett arról beszélni, hogy hogyan tudunk megfelelni azoknak az elvárásoknak, amelyeket ez a szép, új elektronikus, digitális világ nyújt számunkra. Azaz kisebb magyar csoda történt, megindult egy értelmes párbeszéd.

Akkor most hirtelen itt ez a tervezet, újabb arcucsapásként. Ezt a kormányrendeletet ráadásul azok a magas rangú minisztériumi tisztségviselők jegyzik, akik közül többen ott ültek ezeken a rendezvényeken, értették miről van szó, és hivatalosan üdvözölték a közeledést. Most mintha mindent elfelejtettek volna, és ők vernek éket ismét ebbe a folyamatba. Persze nem derül ki, hogy csak jegyzik, vagy valóban ők a kidolgozó is ennek a tervezetnek. Akármelyik is áll fenn, mindegyik rossz. Ugyanis a hatósági, felülről meghatározó látásmód által diktálva ez a szinte kizárólagos magyar tulajdonú kulturális kiadói vállalkozások és a szellemi és magántulajdon semmibevétele.

Nem érthető, nem magyarázható, hogy a kultúra más területeivel összehasonlítva a legkevesebb támogatásban részesülő, és emiatt magát a kis magyar könyvpiacra nagyon nehezen eltartó területet miért kell így büntetni. Ezzel szemben az

elmúlt évtizedekben a könyvtárak milliárdos nagyságrendű fejlesztési támogatásban részesültek, ezekből szépen futotta számítógépre, szkennerekre, szerverre, informatikára, másológépek hadára – bárki megnézheti. Amire ellenben nem jutott nekik vagy nem kaptak támogatást: az a tartalmak megvásárlása. Azaz a könyvek és a szerzőik jogainak megvásárlására, hogy az elkészült műveket a számítógépeikre jogszerűen fel is tudják tölteni. Hogy a szép gépparkon legyen is mit mutatni, kölcsönözni. Most a legegyszerűbb módot tervezik valakik erre: hatósági akarattal elvetetni készülnek e tulajdonokat.

Megmagyarázhatatlan, hogy a maroknyi embernek munkát adó kiadókat miért kell az amúgy is nehéz helyzetben további terhekkal sújtani? Miért nem tudnak az ilyen jogszabályok alkotói átlépni saját árnyékukon, és megkérdezni azokat a szakmabelieket már az előkészítés során, akiket ez érint majd? És miért nem képesek rájönni arra, hogy egy jogszabály csak akkor ér valamit, ha azt a kötelezettek megvalósíthatónak, betarthatónak érzik?

Miért ösztönöznek embereket majdani trükközésre? Csak remélni lehet, hogy a beérkezett véleményeket azért majd el is olvassák, és javítani fogják ezt a hibás elképzelést.

Ha ez a rendelet ilyen formán létrejön, évekre visszaveti a legálisan – és ezáltal a nemzeti bibliográfia számára is – elérhető elektronikus könyvek számát, és ezzel a fekete zónában mozgó kalózkodás malmára hajtja a vizet. A kalózok pedig, mint tudjuk, sem adót nem fognak fizetni, sem munkahelyet nem fognak teremteni, sem pedig kötelesepéldányt beadni, sem papíron, sem elektronikusan. Ez sem a szerzőknek, sem a kiadóknak, de maguknak a könyvtáraknak sem jó. Ezt kellene átgondolni, még mielőtt elmúlik a pillanat.

Dr. Bázing Zsuzsanna
kiadóvezető, jogász

/Könyvkonnektor, 2013. március 22.
<http://konyvkon-nektor.hul>